

SŁOWO WSTĘPNE

Niniejsza monografia obejmuje kilkadziesiąt lat rozwoju hiszpańskiej prozy, na które przypadają dwie różne epoki historyczne – powojenna dyktatura (1939–1975) i okres demokracji (po 1975). Hiszpańskie społeczeństwo przeżyło w tym czasie jedną z najbardziej spektakularnych przemian w najnowszej historii Europy: od traumatycznej rzeczywistości powojnia oraz skostniałego systemu politycznych i kulturowych restrykcji do nowoczesnego świata otwartości na zmianę i różnorodność. Dwie ostatnie wymienione wartości uznać dziś można za najbardziej rozpoznawalne znaki hiszpańskiej kultury.

Chcąc pokazać ten świat w ruchu i jego zaskakującej wielopostaciowości, zrezygnowałam z utrzymujących się w literaturoznawstwie podziałów na literaturę powojenną i literaturę czasu demokracji, zamykających twórczość pisarską w segmentach historii politycznej, które utrudniają dostrzeżenie wewnętrznego zróżnicowania. Dla odtworzenia ewolucyjnej natury prozy literackiej zamieściłam w pracy chronologiczny zarys jej dziejów – od roku 1939 do lat ostatnich.

Książkę otwiera zatem panoramiczny przegląd żywotnych w tym okresie zjawisk – nurtów, koncepcji i praktyk literackich oraz towarzyszących im dyskusji krytycznych. Po nim następują szczegółowe studia poświęcone sześciu różnym pisarzom. Ich wybór podyktowany był kategoriami znaczenia i różnicy – przedstawia twórców, których dzieła miały dla literatury hiszpańskiej charakter dynamizujący, w podwójnym sensie: otwierania nowych ścieżek, penetrowania obszarów możliwej transgresji i łamania reguł, zakłócania porządków kultury. Są to pisarze i pisarki, których indywidualność kształtowała się na gruncie krytycznego spojrzenia na otaczający świat, twórcze osobowości zdolne wyrazić swój czas,

a zarazem zaznaczyć w nim głos odrębny: uhonorowany Nagrodą Nobla, nihilistyczny, radykalny Camilo José Cela (1916–2002), zainteresowany o los wykluczonych, piewca rodzimej Kastylii – Miguel Delibes (1920–2010), świadoma niszczycielskiej siły lęku i odrzucenia, twórczyni oryginalnych światów wyobrażonych – Ana María Matute (1925–2014), mistrz dygresji, eksplorator czasu i języka – Javier Marías (ur. 1951), feminizująca przedstawicielka „kultury natychmiastowości” – Lucía Etxebarria (ur. 1966) oraz odnowiciel literackich form pamięci – Javier Cercas (ur. 1962).

Proza hiszpańska jest zasobna w nazwiska i tytuły domagające się uważnych studiów, którymi należałoby wypełnić nie jeden, ale kilkanaście tomów. Przygotowując ten, brałam pod uwagę dostępność polskich przekładów. Kierowana do polskiego czytelnika książka ma przede wszystkim zachęcić do czytania dzieł literackich, co w przypadku niektórych ważnych pisarzy hiszpańskich, ze względu na brak tłumaczeń, mogłoby się okazać niemożliwe (wśród prozatorów czekających na spolszczenie ważnych dzieł można wymienić m.in. Juana Beneta, Rafaela Sáncheza Ferlosio, Esther Tusquets, Carmen Martín Gaité czy Almudę Grandes). Dorobek pisarzy, którym poświęciłam analityczne rozdziały monografii, tłumaczono już na język polski, choć nie w całości: liczne fragmenty utworów literackich przełożyłam na potrzeby tej pracy.

Starłam się, by proponowane spotkanie z literaturą było jak najbliższe tekstu i miało charakter dialogu – z tekstem samym i jego krytyczną recepcją, która w przypadku wybranych autorów wydaje się niewyczerpana, a zarazem – co właściwe dla hiszpańskiej tradycji – bardzo żywa i wymykająca się teoretycznym formułom. Tę tradycję rozmowy z dziełem literackim i jego czytelnikami pragnęłam podtrzymać, koncentrując uwagę na tym, by książkom postawić istotne pytania i w ten sposób poszerzyć pole ich oddziaływania.